

Tulleminek

147. hooaeg

JAANUS TEPOMES JA KARL EDGAR TAMMI

MÄRT-MATIS LILL

TULLEMINEK

OOPER KAHE VAATUSES

LIBRETO KIRJUTANUD JAN KAUS

MUUSIKAJUHT JA DIRIGENT PAUL MÄGI

DIRIGENT TAAVI KULL

LAVASTAJA TAAGO TUBIN (UGALA TEATER)

KUNSTNIK LIISA SOOLEPP

VALGUSKUNSTNIK MARGUS VAIGUR (ENDLA TEATER)

KOREOGRAAF, VIDEOKUNSTNIK JANEK SAVOLAINEN

ELEKTROONIKA TAMMO SUMERA

KONTSERTMEISTRID MARGUS RIIMAA, PIIA PAEMURRU

KOORMEISTER PIRET TALTS

KOORI KONTSERTMEISTER KATRIN NUUME

INSPITSIENT ÜLLE TINN

TIITRID RAGNE SAUL

PRODUTSENT MARIKA PETTI

ESIETENDUS 22. APRILLIL 2017 SADAMATEATRIS

TEGELASED

NEKRUTID

JAANUS TEPOMEES, KARL-EDGAR TAMMI,
REIGO TAMM, TAMAR NUGIS,
RASMUS KULL, SIMO BREEDE

ROODUÜLEM JAAN WILLEM SIBUL

ÜLEMJUHAJA MÄRT JAKOBSON

ANDROMACHE KADI JÜRGENS

TÜDRUK KÄRT TAMMJÄRV

NAISED JA ORAAKLID PIRJO JONAS VÕI MARIA LISTRA,
SIGRID MUTSO, KARMEN PUIS, ANNALIISA PILLAK

PIANIST MÄRT-MATIS LILL

KONTRABASSIMÄNGIJA AIVAR EIMRA

VANEMUISE OOPERIKOOR

VANEMUISE SÜMFOONIAORKESTER

SOLISTIDE CVd VANEMUINE.EE/REPERTUAAR/TULLEMINEK

Ooperi libretos on Jan Kausi tekstide kõrval kasutatud ka Homerose „Iliasest“, Euripidese draamast „Andromache“, Louis-Ferdinand Céline'i romaanist „Reis öö lõppu“ ning eesti rahvalauludest pärinevaid tekste. Euripidese teksti on tõlkinud Anne Lill, Céline'i oma Heli Allik ning „Iliase“ tõlge on pärit August Annistilt. Rahvalaulude valik ja kompileerimine – Märt-Matis Lill.

„Tulleminek“ on lugu sõjast. Miks just sõjast – on sellest ju kirjutatud ja räägitud küll? Aga ehk peitub sellises küsimuses juba vastuski. Tahame või mitte, sõda on ajatu, ikka ja alati aktuaalne teema. Paraku pole veel leiutatud laiemat ühiskondlikku süsteemi, kus erinevate sotsiaalsete rühmade või institutsioonide tahted jääksid rahumeelselt koos eksisteerima. Võib öelda, et läänemaine kirjandus sai alguse sõjalisest konfliktist – nõnda kõlavad „Tulleminekuski“ kaasa Homerose kirjutatud read võitlusest Trooja linna all.

Meid huvitas ennekõike sõja psühholoogia, selle väljendumine indiviidis, inimese valmisolek sõjaks. Sõda pole kunagi vaid relvade kõne – olgu relvadeks siis pommid või arvutiviirused. Sõja teeb võimalikuks kujutlus reaalsusest, mida ei eksisteeri ning mis seetõttu vajab vägivaldsetki ümberkujundamist. Sõjavaimustus põhinebki soovil reaalsust muuta, kollektiivsele rahulolematusele võidukas lahendus leida.

Sõda on lihtne pidada läbinisti negatiivseks, teame kõik, kuidas see lõhub ja hävitab. Ent läbi aegade on sõda ka lubanud, töotanud, andnud. Juba „Iliaski“ kõneleb sõja kahesest loomusest – indiviidide koondumisest massiks, kes on omaenda jõust joobunud ning täis usku, et see jõud muudab maailma; aga ka relvade tungimisest ihusse, elude katkemisest. Ajalugu võibki näha pingena sõja idealiseerimise ja selle tekitatud tegelikkuse vahel. Keskaja rüütlikultuur muutis elujõuliseks kujutluse sõjast kui suurte mõõtetega turniirist, kus vaprad härrad said oma oskusi proovile panna, ilmutada jõudu ja mehisust. See kujutlus elas kuni esimese maailmasõjani, mille porised kaevikud ning anonüümsed massihävitusrelvad purustasid lõplikult kõik romantilised nägemused relvastatud konfliktist. Taolisest purunemisest „Tulleminek“ räägibki. Räägib delirium vivens’ist; tundest, et lihtsa elusolemise kõrval pole kõige uhkemadki kujutlused suurt midagi väärt, isegi kui ühiskond ei saa nende kujutlusteta kuidagi läbi. Aga räägib ka sellest, et isegi kui sõja reaalsus jätab hävitamata keha, võib ta hävitada vaimu. Isegi võidukas sõda on võigas, õiglane sõdagi õudne.

„Tullemineku“ süžee on lihtne. Alguses on rahulolematust, millele otsitakse sõnu ja põhjusi. Põhjusi leiab alati ning ühel hetkel löövad need vaimustusena kobrutama. Tekib tunne, et reaalsust on võimalik jõuga ümber kujundada. Meie tegelased marsitatakse rindele, kus iroonilisel kombel pöörataksegi reaalsus kummuli: õhk võib uputada nagu vesi ning kõrvetada nagu tuli, tuli võib matta enda alla nagu maa, maa võib muunduda jalge all vedelaks. Sõda ilmub siin lavastuses vaataja ette umbes nagu sinepigaas kaevikus. See tungib sügavale tegelaste sisse – ning sugugi mitte alati füüsilise hävinguna. Mõned kuulevad sõja häält, millel on lugematu hulk variatsioone, need kostavad kõikjalt, haaravad kõik endasse, ulatuvad kõikjale; need panevad sõnad kahanema. Sestap pole sõjast naasev inimene kunagi enam endine. Hingedest saavad sõdades kummitused, kehadest ahervared. Ometi ei tasu unustada, et nii lahinguhüüud kui hädahüüud tulevad inimestest endist. Sõda, nagu iga teinegi piiripealne kogemus, toob inimeses välja elaja. Aga äkki on nii, et elajas inimeses tahab aeg-ajalt välja tuua sõja?

Jan Kaus

*Röömsalt, Atreid, mine sa
Troojasse Ilioni linna!
Röömsalt naase sealt jälle,
Tuues kaasa uhkeima saagi!*

Euripides

*Õhtu ära viib kõik
mis on kokku kogund koit
viib lamba viib kitse
viib ema käest lapse*

Sappho

*Kullakallis vellekene
Kui sa saad sõtta minema.
Ära sina mine ette sõja
ega tantsi taha sõja.
Esimesed heidetakse
tagumised tapetakse.
Keskmised koju tulevad*

Eesti rahvalaul

*Oh oled meeletu, mees! Sinu julgus su tapab! Kas kahju
ei ole sul pojast väetimast, ei minust, õnnetust? Varsti
nii leseks jäta mu, varsti sult võtavad hinge argiivid.*

Ilias

*Iga päev pidime üritama eluga pääseda, nii absurdne kui see ka polnud, ainsa lootusega, ja
seegi iga kord aina pöörasem, ikkagi tagasi tulla, ja et kui me tuleme tagasi, siis ei unusta
me kunagi...*

*Kõige suurem läbikukkumine üldse on unustada... kõik tuleb sõna-sõnalt ära rääkida
sellest loomalikust kurjusest mida sa näinud oled...*

Louis-Ferdinand Céline

Vanemuise Veerand 2.02.2017, kus helilooja Märt-Matis Lill räägib, miks valis ooperi teemaks Esimese maailmasõja.

Kas „Tulleminek“ on esimene tööalane kokkupuude Vanemuisega?

Põhimõtteliselt küll, ja üleüldse ka suure ooperiteatriga. Väiksemaid kokkupuuteid on olnud ka varem.

Ooperi teemaks on I maailmasõda. See maailmasõda muutis väga palju riigipiire, aga muutis ka sõda kui sellist. Seoses relvade muutumisega oli väga pika vahemaa tagant võimalik hävitada väga suurt hulka vaenlast. Miks tekkis mõte teha ooper I maailmasõjast?

I maailmasõda on hiljutise lähiajaloo jaoks üks kõige olulisemaid ja märgilisemaid sündmusi, mille järellainetuses me elame siiani. Ta muutis sõjapidamisviise ja mingit mentaliteeti selle taustal – kuidas sõtta mindi, kuidas seal oldi ja kuidas ära tuld. Selles oli midagi ühest küljest arhetüüpset ja teisest küljest modernset. Midagi, mida me kogeme ikka ja jälle. Kuidas konfliktid sünnivad, mis sellele eelneb, kuidas inimesed üksteise vastu pöörduvad - needsamad inimesed, kes just on omavahel täiesti normaalselt läbi saanud. Suure konflikti sündimise õpikunäide – mis toimub propagandas, mis rahvuslik-natsionalistlikul tasandil jne. Kõik see mind seal huvitas lisaks sellele, et I maailmasõja algusest möödus hiljuti 100 aastat ja sellest on hakatud rohkem rääkima ka Eestis - avaldatakse päris mahukaid ülevaateid. Mulle tundub, et I maailmasõda pole Eesti ajaloos hästi läbi räägitud etapp, pigem on räägitud II maailmasõjast. Aga sealt see ju alguse sai. Võiks öelda, et isegi paratamatu jätkuna.

Mis mind üksiku sõduri teema kõrval väga-väga huvitab, on naiste ja laste perspektiiv sõjale. Sellisele sõjale, kus sõdur on muutunud mutriks, masinavärgi osaks. I maailmasõda on teemana täiesti tohutu. Kui hakkasin materjali otsima, käisin Inglismaal raamatupoes materjali valimas ja see mis ma nägin, pani pea ringi käima – I maailmasõja jaoks on täiesti eraldi letid, kus on palju-palju raamatuid.

Järgmine küsimus tuleb rohkem Märt-Matis Lillele kui Eesti Heliloojate Liidu esimehele. Kas sõjateema võiks olla selline, et ooper „Tulleminek“ hakkab kõnetama ka laiemat publikut kui eesti oma? Kui ooper oleks näiteks Mahtra sõjast, oleks inglastele keerulisem seletada, millest jutt käib.

Raske öelda, ega ma ooperist kirjutades ise sellele ei mõelnud, et kuidagi populaarne olla. Tahtsin teha ooperi teemal millest soovisin. Välismaa huvi on keeruline küsimus - mõnikord võib just Mahtra sõja laadne kurioosne asi huvi äratada ja teemad, mida palju käsitletakse võivad olla liiast. Aga ooperiliteratuuris mulle I maailmasõda ei tulegi ette. Benjamin Brittenil on üks väga krestomaatiline teos, *Sõjareekviem*, mis on kirjutatud peal II maailmasõda...Ega see palju läbikäidud teemadering pole, üldse sõda, ma mõtlen. Sõda võib mõne muu liini sees olla kontekst, aga et sõjast endast....On sõjateemalisi oopereid, aga fookus on ikkagi põhiliselt inimsuhetel.

Sinu muusikat iseloomustatakse sõnadega „habras“ ja „poeetiline“, need sõnad sõjaga justkui väga kokku ei puutu. Või ei kõla kokku. Inimese elu muidugi ongi habras, aga mida poeetilist leida sõja juures?

Seda on minu kohta öeldud, aga see ei tähenda, et ise sellele peaksin alla kirjutama. Aga ega ma muidugi vastu ka ei vaidle. Eks mu loomingus on erinevaid aspekte, teatud perioodidel huvitavad mind erinevad asjad. Vahel on just väljakutse huvitav – teha midagi sellist, mida tavaliselt ei teeks. Selle ooperi puhul on mingi poeetiline dimensioon kindlasti olemas, mitte see, et sõjas oleks midagi väga ilusat, aga poeesia kui inimese siseilma intensiivne väljendus. Mida siis ikkagi tähendab olla sõjas – mis meeleseisund see on, mis tunded seal on. Mida tähendab, kui su kaaslane on ühel hetkel elus, teisel surnud. Mida üldse tähendab kogeda surma niivõrd lähedalt, niivõrd intensiivselt. Ja mis inimene sa saad olla, kui tuled sellisest kogemusest läbi ja tagasi? Ilmselt täiesti muutununa. Sellised küsimused pigem.

Kuidas sündis „Tullemineku“ libreto?

Traditsiooniliselt kirjutatakse oopereid nii, et libretist kirjutab libreto ja siis hakkab helilooja sellele muusikat peale tegema ning lõpuks lavastaja lavastab. Aga mulle on meeldinud teha neid asju käsikäes, juba algusest peale rääkida lavastajaga ja mingid muusikalised ja dramaturgilised ideed väga täpselt libreto tasandil läbi mõelda. See kindlasti piirab päris palju kirjaniku loomevabadust. Kogu sõjatemaatika selles ooperis on küllaltki subjektiivne, tihtipeale mingisuguse meeleseisundi kirjeldus, mitte kronoloogiliste sündmuste edasiandmine. Eks ta paras pähekkel oli, aga me kõik töötasime kogu aeg tihedalt koos.

Et teha täismahus ooper, on miinimumaeg 2 aastat.

Absoluutselt.

Küsinud Tiitu Rööp

Euripides

ANDROMACHE

Tõlkinud Anné Lill

Asia'tidos' gēs schē'ma Thē'baia' polis',
Hothēn' poth hed'nōn syn' poly'chrysō' chlidē'
Priamou' tyrān'non hes'tian' aphī'komēn,
Damar' dothei'sa pai'dopoi'os Hek'tori'
Zēlō'tos en' ge tō' prin And'romachē' chronō',
Nyn d ou' tis al'lē dys'tyches'tera' gynē'
Emou' pephy'ken hē' genē'setai' pote'.
Hētis' posin' men Hek'tor ex' Achil'leōs'
Thanont' esei'don, pai'da th hon' tiktō' posei'
Riphthen'ta pyr'gōn As'tyanakt' ap or'thiōn',
Epei' to Troi'as hei'lon Hel'lēnes' pedon'.

Kui uhkus Aasia maale, Teeba linn ja riik,
Kust kaasa kulda, rikkust sain ma hiilgavat
Ja läksin kotta, võimul kus Priamos on,
Mind anti naiseks-lastetoojaks Hektoril',
Ma Andromache, kes õnne tundis ennemalt,
Kuid nüüd ju ükski naine olla õnnetum
Ei saa – ei praegu, ei ka hiljem ealeski.
Ma nägin, kui mees mul, Hektor, langes, Achilles
Ta tappis, poeg, kes sündis mul ja Hektoril,
Mu Astyanax siis müürilt alla heideti,
Kui Trooja maa ja linna võitsid Kreeka väed.

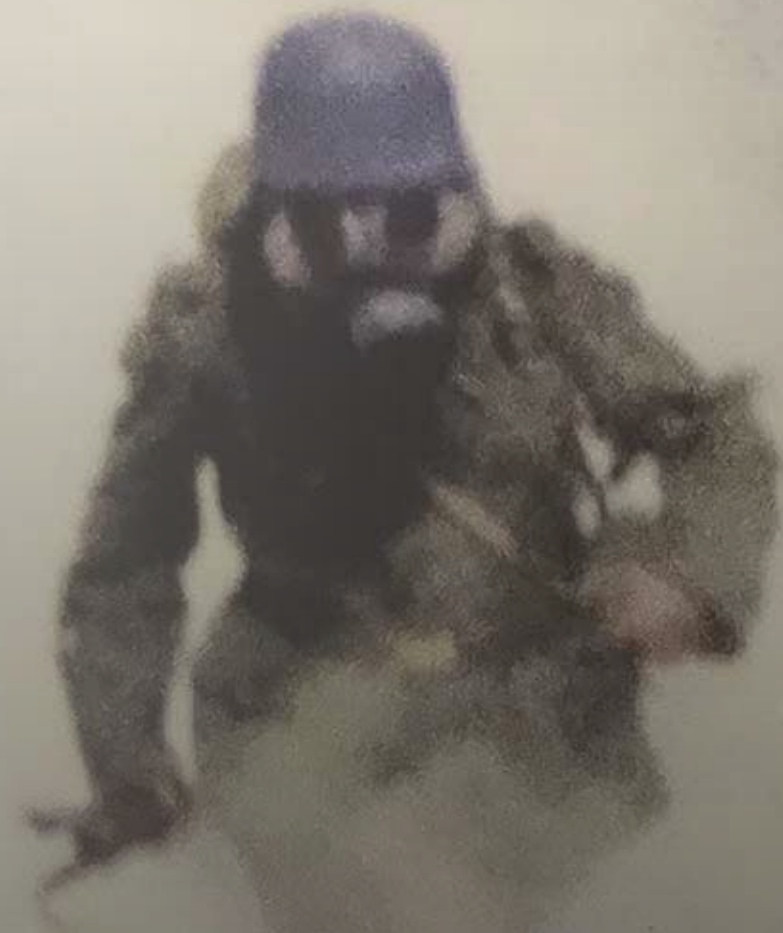
KADI JÜRGENS

Ainult võitluses peitub ilu.

Me ülistame sõda — maailma ainsat hügieeni — me ülistame militarismi, patriotismi, vabaduse toojate hävitavaid žeste, kauneid ideid, mille nimel tasub surra.

Futuristlik manifest, 1909

WILFRED OWEN

DULCE ET DECORUM EST

Inglise keelest tõlkinud Ene-Reet Soovik

Kui kerjakottide all kõikus ätid
me läkastades needsime kesk muda,
et, jättes maha tontlikud raketid,
taas taganemisteele rivistuda.
Und nähes käies, silmade ees pime,
me liipasime, kandes verest kingi
ja kurnatusest purjus; märkasime
vaid vaevu mürsusadu ümberringi.

GAAS! Kähku, poisid ! - Kobavas ekstaasis
meil maske pähe venitada tuli,
kuid keegi komistas ja karjus gaasis,
käed pekslemas, kui põletaks neid tuli...
Ning läbi klaasi roheline hägu
kui merepõhjas nägin, et ta upub.

Ta kummitab mu iga unenägu,
neis sukeldub mu suunas, lämbub, upub.
Kui mõnes painajas ka sina laeksid
seal vankri järel, kus ta hiljem lamas,
ta valgeid silmi pööritamas näeksid -
justnagu kurat, patus oksendamas;
kui kuuleksid sa korisemas vahtu,
mis veritsevast kopsust kerkis teel,
kui jälki vähki, mõru mürgirohtu
peaks taluma ta haavandites keel -
ei ahvatleks, mu sõber, kuulsusest
ja meeletusest vaimustuvaid noori
sa valega: Dulce et decorum est
pro patria mori.

1918

REIGO TAMM

WILFRED OWEN

HÜMN SURMAMÕISTETUD NOORUSELE

Inglise keelest tõlkinud Ene-Reet Soovik

Mis hingeelli tarvis tapatallis?
Vaid kahurite koletislik raev.
Vaid püssidele tärisevas trallis
jääb kiire palve väljasülge vaev.
Ei palvesõnad, kellad pilka noori,
kel ainsaks leinalauluks mürsuparv,
mis kriiskab nõdrameelset halakoori;
ning kurvast koduvallast jahisarv.
Mis küünlaid hoida nende teeletõtteks?

Ent silmi valgustab ja mitte kätt
neil poistel püha jumalagajätt.
Neil neiulauba kaamus kirstukatteks;
on lillepärjaks õrnus kannatlik
ning sulguv kardin iga loojak pikk.

1918

RASMUS KULL

PAUL MÄGI

TAAVI KULL

SÕJA NÄOD

Anne Lill, TÜ klassikalise filoloogia emeriitprofessor

Trooja sõda on püsinud Euroopa kultuurimälus ja andnud kirjanikele ning kunstnikele ainet antiikajast kuni praeguseni. Ligi 3000 aastat tagasi peetud võitlustes, mida esimesena kirjeldas Homeros eeposes „Ilias“, esitatakse neidsamu küsimusi ja näidatakse samu vastuolusid, mis pole tänaseni lahendust saanud. Sõtta minnakse sageli nagu õige ja ülla eesmärgi nimel, mille taga peituvad aga tihti üsna labased materiaalsed huvid. Müüdi järgi kogusid kreeklased sõjaväe ja läksid üle mere Troojasse, et tagasi tuua sinna viidud (või sinna läinud?) ilus naine Helena. Abikaasa Menelaos oli õiglast viha täis ja ärgitas venda Agamemnonit koguma võitlejaid, et naisest ilmajäämise eest kätte maksta ja eriti selleks, et karistada Trooja printsi Parist, kes naise võrgutas. Vennad Menelaos ja Agamemnon, Atreuse pojad ehk atreidid toovadki meeste ette ajendid, et minna õige asja eest sõtte ja mõjutavad kreeklasi sõitma üle mere Troojasse võitlema. Juba antiikajal esitati küsimus, kas Helena viidi ikka vägisi kaasa, kas ta mitte ise ei eelistanud võõrsilt küllatunud kena noormeest oma mehele. Kas ta mitte polnud kergemeelne, et mitte öelda edev ja liiderlik naine. Kui arvutul hulgal mehi pidi tema pärast võitluse minema ja surema, siis oli see nagu au küsimu: kuskilt barbarite juurest tuleb keegi, kes kreeklaste uhkuse jalge alla tallab. Sõda saab seega au ja prestiiži puudutavaks küsimuseks – meeste nii tähtis, eriti kui sellega kaasnes patriotismi õhutav retoorika. Aga nii ’muuseas’ tähendas see ka jõukast Trooja linnast saadavat saaki ja selle rikka piirkonna enda mõju alla saamist. Igal juhul oli kreeka sõjaväe võitlusind Trooja all algul suur, mis aga 10 aastat kestnud linna piiramise käigus tunduvalt vähenes. Tekkisid meeste endi vahelised lahkkelid: kes on kõige vapram sõjamees (tüli Odüsseuse ja Aiase vahel, mis lõppes solvunud Aiase enesetapuga), kas sõjasaak on ikka teenetele vastav (Achilleuse viha ja võitlusest loobumine „Iliast“ siduva motiivina). Troojat poleks vallutatudki, kui mitte osav Odysseus poleks mõelnud välja kavalusega linna tungimise plaani (Trooja hobune). Pärast kümmet aastat võitlusi ja linna piiramist see vallutati ja järgnesid tavapärased tapatalgud, linna kaitsnud mehed surmati, naised viidi orjadena kaasa. Homeros, kes kirjeldab sõja kümnendat aastat, põimib oma eeposesse tunnete ja tegevuste mitmekihilise mustri, mida kannavad erinevad, tihti vastandlikud motiivid ja väärtused. Tema lugu ei valgusta mitte ainult kreeklaste poolt, vaid samuti ka nende vastaseid, troojalasi. Kujunenud pildi ilusaim tulemus on inimlik vaade elule selle erinevate külgede avamisega, mille üheks osaks on ka surm. „Iliase“ lõpus jääbki kõlama kurb mõtisklus elu ja inimeste kaduvusest, kui istuvad koos Trooja valitseja Priamos ja kreeka sõdalane Achilleus. Priamose vanim poeg Hektor langes lahingus Achilleuse käe läbi ja isa tuleb vaenlaste leeri, et tagasi paluda poja surnukeha, et see väärikalt matta. Siin ei räägita aust ja uhkusest, vaid elu ja surma valusast tõest. Homeros ei räägigi üllast sõjast õigluse eest, kreeklastele pole see püha sõda oma maa ja kodude kaitsmiseks. Kodu kaitsuvad tegelikult troojalased. „Ilias“ ei loo pilti vihatud vaenlasest, kelle tapmine on vajalik, loomulik ja mõnikord ka kangelaslik. Homeros näitab vastast kui inimest, kellel on kas samasugused või isegi sügavamad tunded kui nõ. oma meestel. Ilmselt ei tohiks sõjamees nii mõtleva hakata, sest siis ei teeks ta seda, mida kästakse ja milleks ta on kutsutud. Poeet aga võib seda teha ja aeg on nädanud, et selles seisneb ka tema suurus. Selle mõtte taustal tõuseb

esile „Iliases“ Hektori naise, Andromache kuju, kes on troojalanna, kuid algselt pärit siiski Kreekamaalt. „Iliase“ 6. laulus on tema jumalagajätt oma mehega, kes peab lahingusse minema, kust too ilmselt elusalt ei naase. Kuuleme palvet naiselt ja emalt, kes hoiab kätel imikust poega, et mees temast ei lahkukuks. See on väikese inimese lihtne palve elu hoidmiseks, mis tõuseb oma tundejõult kõrgemale linna või kodumaa – ema paatosest. (Isamaa on nii kreeka, ladina kui ka nt. vene keeles naissoost sõna, kuigi sisaldab sõnatüve ’isa’: kr. *patris*, lad. *patria*, kuid vn. *rodina*). „Ilias“, muidu nii mehekeskne ja maskuliinsetele huvidele-väärtustele keskendunud, loob Andromache stseeniga ootamatu vaatenurga taplusest ja surmast küllastunud ümbruses. Ilmselt just seetõttu on see ka nii meeldejäänud ja mõjuv. Kreeka tragöödia leiab hiljem, 5. saj. e.m.a uuesti selle teema üles ja toob Andromache lavale oma aja kriitilisel perioodil. Kaasaegsetele mõjub see tugevalt ränga kodusõja taustal. Euripidese tragöödias „Andromache“ näeme naist traagilise saatuse kehastajana, kes on sõja tõttu kaotanud kõik, mida kalliks pidas: lapse, mehe, lähedased, kodumaa ja peab elama võõraste keskel. Ta on sõjasaak Achilleuse poja Neoptolemosi jaoks, tema elu ohustab armukadedusest ka viimase naine. Teises Euripidese tragöödias „Troojalannad“ kuulub Andromache õnnetute trooja naise hulka, kes kurdavad oma saatuse üle, kui on võtjate-kreeklaste orjadena sunnitud kodumaalt lahkuma. Kaotanud kõik, mis tähistas neile endist õnne, eelistaksid nad sellises olukorras pigem surma. Üks neist naistest on Hekabe, Priamose naine, kelle nimi on samuti saanud õnnetuse ja meeleheite tähistajaks, olgu siis Carl Orffi „Carmina Burana“ saatuseratta kujundis või Shakespeare’i tragöödiate kaudu. Andromachegi on jäänud kehastama vastuseisu sõja hävitavale jõule ja elu püsivate väärtuste eest seismist. Lõppkokkuvõttes ei toonud Trooja sõda kellelegi õnne. Sõjast võidukalt naasnud Agamemnoni tappis kodus ta oma naine või selle armuke (Aischylose, Sophoklese ja Euripidese tragöödiate teema). Teised Trooja sõjas käinud mehed said igaüks oma osa vintsutustest kätte (Odysseuse lugu), ainult Menelaos koos Helenaga tundus sellest kõige puhtamalt välja tulevat. Ajaloo paradoksid, mis toimivad praeguse ajani!

JAAN WILLEM SIBUL JA MÄRT JAKOBSON

SIMO BREEDE

JANEK SAVOLAINEN JA TAAGO TUBIN

MASIN MASINA VASTU

A. H. Tammsaare

SÕJAMÕTTED

Noor-Eesti kirjastus, Tartus 1919

Nüüdsest sõjast rääkides ei öelda enam „mees mehe vastu“, vaid „masin masina vastu“. Aga tõepoolest õigustab olev sõda viimase ütluse vaid pooleldi, sest kuigi masin praegu vast mõõduandvat osa etendab, nõuab sõda ometi lõpmata palju ohvrid elavate inimestena. Aga teadus ja tehnika jõuavad kord ehk sinnamaale, kus tõepoolest tegelikult ainult masin masina vastu töötab, kus masin võidud ja kaotused otsustab. See arvamine on muidugi päris fantastiline, utopiline, kuid paar sõna minu utopia põhjenduseks.

Ma lugesin umbes järgmist:

Juba mõni aasta tagasi leidis keegi Saksamaa teadlane aparaadi, mille abil maal olles merel laeva võib juhtida. Teised pöörasid kohe tähelepanemise selle pääle, et nõnda vaenlase sadamasse lootsiku lõhkeainetega võib läkitada, ilma et lootsikus ainustki inimest vaja oleks. Niihästi tüüri kui mootori panevad liikuma elektromagneedid, muidugi terve rea rataste ja hoovade abil. Sõiduriistal on kaks masti nõutavate aparaatidega, mille kaudu energia kohale saadetakse, mis soovitud viisil ja sihil töötab. Lootsik ristleb merel mitme versta taga ja tuleb siis uuesti sadamasse, nagu seda kaldal asuv mehaanik tahab, kes lootsiku juhtimiseks aparaadi nõõpidele vajutab.

Nagu veelaeva, niisama võib ka õhulaeva maalt juhtida, võib teda lasta kaugel laotuses ümber lennata, määratud paigal pommisidki pilduda ja siis jälle endisesse paika tagasi tuua. Ka siin töötavad elektromagneedid, mis maalt traadita saadetud signaali abil käima pannakse ja mis laeva tüüridele – liikuvatele pindadele soovitud seisaku annavad.

Vaadake, siin peitubki minu utopia alus.

Tänini pole veel sõjas ei sarnastest automaatilistest lootsikutest ega ka aeroplaanidest kuulda olnud. Tähendab – leiduste praktiline tarvitus seisab alles lapsekingis, peab pisut ootama. Ühe sõnaga – kannatust! Varsti muutub sõda päris kultuuriliseks, sõda saab „röömsaks“ ja „värseks“. Siis jäävad inimesed, st sõdijad maale oma aparaatide juurde, ainult laevad ja aeroplaanid saadetakse nende pääl olevate suurtükkide, torpeedode ja pommidega võitlusse, sest kui sõiduriistu endid kaugelt võib juhtida, mis takistaks siis ka nende sõjariistu otstarbekohaselt tarvitamast, kuigi inimene-sõdija ise kümnete verstade taga asuks. On ühe vastase laevad purustatud – põhja ja maha aetud, siis peab ta iseenesestki mõista alla vanduma, sest mis võiks ta vaenlase masinate vastu. Masinatele võib ainult masinad vastu seada, aga nende soetamine võtab aega. Masina vastu ei aita ei inimeselik jõud, julgus ega vahvus, sest masin on ikkagi igast elavast tugevam, julgem ja vahvam. Masinal on vanapaganlikult jõudu ja tema julgus on muinasjutuline.

Siin võiks kaheldes küsida: kuidas võib sõiduriista merel ja õhus sääli juhtida, kuhu inimese silma vaatama ei küüni? Õige, see on kõva pähkel hammustamiseks, kuid kuulus Marconi tõttab meile omajagu toetajatega appi. Te teate ju, mis juba on tehtud: inimese hääl kantakse ühest linnast teise. Penikoormate taga süüdatakse lambid põlema. Sõitva laevaga, kiirrongiga või aeroplaaniga võib mõttevahetuses seista, sadade verstade taha võib kirjutusmasinad töötama panna, võib ülesvõtteid teha, kellasid helistada, pimedaid ruumisid valgustada, traati kuumaks

ajada, mäekaevandustes plahvatusi sünnitada, ilma et töötava energia edasisaamiseks traati või mõnda muud nähtavat vahendit tarvitataks. Ning lõpuks: Marconi olevat aparaadi leidnud, millega sõna tõsiselt mõttes läbi seina ja kaugusesse võidvat näha. Nii siis – ruum kaotab silmaga vaatamisel oma tähenduse. Nõnda võiksime viimaks niisama hästi ümber maakera vaadata, nagu me praegu sõidame või telegraferime. Ja mis keelaks meid siis kas või kesk Vaikist ookeani merelahingut või kesk Saharat õhulahingut andmast, kuna me ise Berlinis või Londonis aparaatide juures istume, lõhnav Mokka kohv – muidugi punase turbaniga türklase valmistatud – nina all ja suitsev havanna hambus. Aga mitte ainult seda! Isegi maasõja võiksime põhjalikult reformeerida, kultuuriliseks teha. Nüüd ühendame võitlusliini üksikud osad telegraafi ja telefoni abil ning piiratud kindlustest saame teateid õhulaevade ja traadita telegraafi kaudu. Tulevikus ei saada meie enam mehi sõjaliinile, vaid ainult masinad, mis töötavad automaatlikult. Automaatlikult juhitud masinatega veame ka laskemasinatele mooni ja sõda käib kui „Vene vile“. Ise käime lahingute ajal tsirkuses või kinos, jookseme ise võitu või laseme hobuseid võitu joosta. Kui meil aga varandust jätkub, siis ostame Marconi täiendatud aparaadi, istume kaarta mängides toas ja heidame vahetevahel pilgu lahinguväljale, kus masinad meie eest ennastsalgavalt surevad. Lahingumüra kuulmiseks pole mingisugust aparaati tarvis, sest see kostab selgesti ka sadade ja tuhandete verstade taha. Siis on ka ajajärk kätte jõudnud, kus mitte ainult masinate leidjatele aumärka ei annetata ega ausambaid ei ehitata, vaid kus ka masinate kangelasmeelest suured, paksud raamatud kirjutatakse, mida alg-, kesk, ja ülikoolis õpitakse ja õpetatakse. Et masinad purustavad ja hävitavad, kui nad selleks on ehitatud, selle üle ei imesta siis enam keegi, sest masinaid leides ja ehitades on ka inimene ise masinaks saanud, on masina hinge, kõlbluse ja usu omandanud. Siis on sõda suur röömupüha, kuhu rahvas nagu tsirkusesse või härgade võitlusele kokku voolab: pane platside hinnad ei tea kui kõrged, ikka on „publikumi“ küll.

Ainult üks väike kartus võiks maad võtta. Te teate, teadus püüab elu ja ka hinge mehaaniliselt seletada, ning kes võiks selle vastu midagi öelda. Ehk on elu tõepoolest ainult mehaanika, tehnika? Aga siis võime ehk lõpuks nii täieliku masina leida, millele elu, hing sisse tuleb. See oleks Beeltsebub, kelle meie ise välja kutsunud ja kelle taltsutamiseks meil puudub jõud. Meie eneste valmistatud masinad oleksid meist vägevamad – seda tõendavad juba praegusedki masinad niihästi tööstuses kui ka sõjas – ja meie asemel hakkaksid nemad ilma üle valitsema. Masinad kirjutaksid seadusi, jutlustaksid uut usku, kõlblust ja looksid uut kunsti. Masinad palvetaksid, masinad kahetseksid pattu, masinad saaksid õndsaks. Masinad hakkavad altkäemaksu võtma ja kui elanikud küllalt ei maksa, maksta ei jõua, siis panevad masinad tarbeainete vedamise seisma ning inimesed, kes masinad teinud ja need üleval peavad, nälgivad. Aga ükski ei pane seda imeks neilsinatsil päevil ja nii mõnigi näitab uhkusega masinate pääle, öeldes: vaadake, seda oleme kõik meie teinud, see on meie kätetöö. Päikese ja Kuu asemel kummandatakse tahmaseid masinaid. Siis on tõsine uus ajajärk, sest siis ei otsita enam elus, kunstis ega usus uut inimest, vaid ainult masinat. Teadus ja kirjandus tähendavad siis kiirpressi, rotatsiooni. Sünnitamisevalud püütakse siis masinate ratastele veeretada ja nii mõnigi mees murrab tõsiselt pead, kuidas inimesemasinat leida, sest lapsetoa hais on naistele hirmus. Inimene oleks siis väike, pisitilluke pärisori, kes kuulaks ainult masinate sõna maal ja merel, maa ja vee all ning üleval õhus.

Ärge naerge! See kõik seisab kusagil ettekuulutatuna. See ongi silmapilk, kus tõsine Anti-Kristus ilmub, kelle otsaest loeti – masin. Anti-Kristuse ilmunises pole vähematki kahtlust, ainult – võib-olla, hävitab masin enne inimese ühes tema kultuuriga, kui inimene niisuguse masina leiab, millele elav hing sisse tuleb.

Kuna meie endi teadmised on meid tasakaalust välja viinud, siis tänapäeval teame, et meie all pole midagi peale tühjuse... tühjuse, mis on peadpööritavalt sügav, tühjuse, kuhu kõik lootusetult kaob. Ja mõnel tunnil, kui meid vaevab raskemeelsus, tunneme tõelist piina, mõistes, et meie või meie tuhk või põrm ei pääse kunagi puhkama millelegi stabiilsele, sest stabiilsust pole enam olemas ja me oleme mõistnud ka pärast surma nagu eluajalgi tormama ringi selles pimedas tühjuses... meil pole ühtki toetuspunkti, mis poleks kaasa haaratud liikumise pöörisest, kusjuures seda hirmutavat kiirust on võimalik hinnata üksnes võrdluses teiste liikuvate asjadega, teiste vaeste väikeste asjadega... mis samuti kukuvad kuhugi.

Pierre Lott „Ülemaailmse peapöörityse mõningaid aspekte“ 1917, tõlkinud Tõnis Värnik

„GADGET“, ESIMENE TUUMAPOMM 1945

KÄRT TAMMJÄRV

Märt-Matis Lille loomingut iseloomustab ökonoomne stiil, poeetiline aura ja mütoloogilised alltekstid. Oluliseks tõukejõuks on tihtipeale Kaug-Ida kultuurid ja arhailine maailmataju. Tema helikeel on kantud spetsiifilisest ajatunnetusest, mida ilmestab keskendunud, voolav ja hingav kulgumine ning peenekoeline, tihtipeale laiendatud võimalusi kasutav kõlakäsitlus.

Märt-Matis Lill õppis kompositsiooni Lepo Sumera juures Tallinna Muusikakeskkoolis ja lõpetas Eesti Muusikaakadeemia prof. Eino Tambergi ja prof. Lepo Sumera juhendusel. Pärast seda õppis ta Sibeliuse Akadeemia magistrantuuris Veli-Matti Puumala juures ning täiendas end kompositsiooni alal muuhulgas Louis Andriesseni, Michael Jarrelli, Luca Francesconi ja Magnus Lindbergi meistrikursustel. Ta on osalenud ka IRCAM-i ja Centre acanthes'i kursustel Prantsusmaal. Lisaks kompositsiooniõpingutele on Lill Helsingi Ülikoolis õppinud muuhulgas japanoloogiat, sinoloogiat ja filosoofiat.

Ta on olnud Pärnu Nüüdismuusika Päevade kunstiline juht ning Eesti Arnold Schönbergi Ühingu esimees. Alates 2014. aastast Eesti Heliloojate Liidu esimees.

Märt-Matis Lille teoseid on esitatud regulaarselt kontsertidel ja festivalidel Euroopas, Ameerika Ühendriikides ja Ladina-Ameerikas. Hiljutisetest välisesitustest väärrib esiletõstmist sel sügisel kontsert Veneetsia biennaalil. Ta on kirjutanud muusikat ka rohketele tantsu- ja teatrietendustele ning filmidele. Mitmed Priit Tenderiga koostöös sündinud animafilmid on pälvinud rahvusvahelistel festivalidel korduvalt erinevaid auhindu .

Aastal 2004 pälvis Märt-Matis Lill Heino Elleri nimelise loomingupreemia. Teoste „Kurb rõõm“, „Mu nuttev hääl on sügistuul“ ning „Põhjaneela paine“ on ta pälvinud festivali Eesti muusika päevad heliloojapreemia. 2007. aastal valiti „Mu nuttev hääl on sügistuul“ rahvusvahelisel heliloojate rostrumil Pariisis kümne parema teose hulka.

Lille plaanitav multimeediateos „Kui kivid olid veel pehmed“ valiti välja Eesti Vabariik 100 muusikaprogrammi ning see esietendub aastal 2019.

© EMIK

The output of Märt-Matis Lill reflects deep interest in Oriental culture and philosophic tradition. His music combines modern Western sonoristic devices as well as refined and concentrated sound perception common to Oriental music.

Instead of architectonic qualities, free breathing, unpredictable succession of sound events dominates in Lill's music. Oftentimes recited lyrics and music is connected in his scores, many of his works have been inspired by poetic images. Pieces of chamber music form the bulk of Lill's work until now. Märt-Matis Lill studied composition with Lepo Sumera at the Tallinn Music High School and graduated from the Estonian Academy of Music in 1999 as a student of Prof. Eino Tamberg and Prof. Lepo Sumera. He has studied at the Sibelius Academy in Helsinki with Veli-Matti Puumala. Lill has improved his skills in composition at master courses with Louis Andriessen, Michael Jarrell, Luca Francesconi and Magnus Lindberg. Lill was granted a scholarship to participate in IRCAM's summer course in Helsinki and Avignon. Lill has studied japanology, sinology and philosophy at the Helsinki University.

Märt-Matis Lill is artistic director of the Pärnu New Music Days Festival, the chairman of the Estonian Arnold Schönberg Society, and from 2014, the chairman of the Estonian Composers' Union.

The work of Märt-Matis Lill has been performed at the Estonian Music Days Festival and at the International New Music Festival NYFD. Lill's orchestral works are regularly presented at numerous festivals and concerts in Europe, USA and South-America. One of the most important among them was concert at Venice Biennale in autumn 2017. He has written music to the numerous dance- and drama

MÄRT-MATIS LILL

performances and films. Animafilms in cooperation with Priit Tender have obtained prizes from the different festivals.

In 2004, Märt-Matis Lill was awarded the Heino Eller Composition Prize. For the work Sad Joy he got the Composer Prize of the Estonian Music Days Festival 2005 and for My Weeping Voice is the Wind of Autumn the Composer Prize of the Estonian Music Days Festival 2006. In 2007, My Weeping Voice is the Wind of Autumn was selected among the best ten compositions at the International Composers' Rostrum in Paris.

Lill's multimediawork „When the stones were soft“ was chosen to the programm 100 Years of the Republic of Estonia and will be premiered on 2019.

Jan Kaus on silmapaistev eesti kirjanik, kes avaldanud 19 raamatut mitmes erinevas žanris (romaanid, luulekogud, esseistika, miniatuurid jne). Lisaks on Kaus avaldanud kirjandusõpikuid, kirjutanud filmistsenaariume, tõlkinud, on tegev kunstniku ja muusikuna. 2004–2007 oli Jan Kaus Eesti Kirjanike Liidu esimees; ta on mäineka kirjandusfestivali HeadRead üks eestvedajatest. Kaus on pälvinud mitmeid kirjanduspreemiaid, mh Eesti Kultuurkapitali proosaauhinna (2015) ja Tallinna Ülikooli kirjandusauhinna (2015). Üks oluline teema Kausi loomingus on Tallinna linn, mille erinevaid külgi on ta kirjeldanud tundlikus ja poeetilises stiilis.

Jan Kaus is an outstanding Estonian writer who has published 19 books in various genres (novels, poetry collections, essays, miniatures, etc.). Kaus has also published literary textbooks, written screenplays and translated, and he is also active as an artist and musician. Jan Kaus was chairman of the Estonian Writers Union from 2004-2007 and one of the organisers of the reputable literary festival HeadRead. Kaus has been awarded several literary prizes, including the Prose Award of the Estonian Cultural Endowment (2015) and the Tallinn University Literary Award (2015). An important topic in Kaus's work is Tallinn and he has described the different sides of the city in a sensitive and poetic style

ANNALIISA PILLAK JA KARMEN PUIS

Paul Mägi asutas 1978 Eesti Raadio Kammerorkestri ning oli ka selle orkestri kunstiline juht ja peadirigent. 1984-1991 töötas Rahvusooperis Estonia dirigendina. Juhatanud külalisdirigendina Moskva Suures Teatris. Aastatel 1990-1994 oli Läti Riikliku SO peadirigent ja kunstiline juht. Juhatas Läti RSO kontserte kuulsates kontserdisaalides Euroopas ning osales paljudel rahvusvahelistel festivalidel - Concertgebouw, Fêtes Musicales en Touraine, Chichester Festivities, Festival Costa do Estoril jpm. 1995-2002 oli RO Estonia loominguline juht ja peadirigent. Alates 2004 töötab Uppsala Kammerorkestri kunstilise juhi ja peadirigendina ning 2011. aasta septembrist lisandus Vanemuise teatri muusikajuhi ja peadirigendi ametikoht. On juhatanud kontserte kõikjal Euroopas ja Ameerikas (Detroiti SO, Moskva Filharmoonia SO, Equadori NSO, Rootsi Raadio SO, Stockholmi Kuninglik Filharmoonia, Göteborgi SO, Malmö SO jpt.) Rahvusvahelisi ooperilavastusi: Rossini „Itaallanna Alžiiris“, Verdi „Trubaduur“, Straussi „Nahkhiir“ Soomes, Puccini „Suor Angelica“ ja „Gianni Schicchi“ Rootsis, Dargomõžski „Näkingeid“ Wexfordi festivalil Iirimaa, Bizet' „Carmen“ Belgias ja Küprosel, Puccini „Boheem“ ja Tšaikovski „Luikede järv“ Rootsi Kuninglikus Ooperis, Verdi „Rigoletto“ Malmö Ooperis ja Soome Rahvusooperis, Reinvere „Puhastus“ ja Massenet' „Thaïs“ Soome Rahvusooperis, Mussorgski „Boriss Godunov“ Nantes'i Ooperis, Moskva „Helikon“ ooperiga Salzburgi Festspielhausis ja Champs-Élysées teatris Pariisis. Vanemuises on toonud välja: Verdi „Trubaduur“, Lehári „Lõbus lesk“, Massenet' „Werther“, Tšaikovski „Jevgeni Onegin“, Aintsi „Rehepapp“, Tubina „Reigi õpetaja“, Bizet' „Carmen“ ja Donizetti „Lucia di Lammermoor“. Rahvusooperis Estonia: Puccini „Boheem“, „Suor Angelica“, Mozarti „Figaro pulm“, Verdi „Nabucco“, „La traviata“, „Don Carlo“ ja „Ernani“, Bizet' „Carmen“, Dargomõžski „Näkingeid“, Nicolai „Windsori lõbusad naised“, Straussi „Viini veri“, „Nahkhiir“, „Õõ Veneetsias“, Lehári „Lõbus lesk“, Tambergi „Cyrano de Bergerac“, Tubina „Kratt“, Kangro „Süda“, R. Straussi „Salome“, Mussorgski „Boriss Godunov“, Eespere „Gurmaanid“ jm.

Paul Mägi on tunnustatud džässviuldaja, kes on esinenud festivalidel Ungaris, Bulgaarias, Kuubas, Soomes, Saksamaal, Iirimaa, Inglismaal, USAs jm. On esinenud koos BBC ja Bostoni Sümfooniaorkestriga. Paul Mägi on Eesti Muusika- ja Teatriakadeemia orkestridirigeerimise professor ja Stockholmi Kuningliku Muusikakõrgkooli külalisprofessor. Aastal 2013 valiti ta Rootsi Kuningliku Muusikaakadeemia liikmeks.

Paul Mägi founded the Estonian Radio Chamber Orchestra in 1978 and was also the orchestra's artistic director and chief conductor. In 1984-1991, he worked in the Estonian National Opera as conductor. He has worked as guest conductor in the Bolshoi Theatre in Moscow. During the years 1990-1994, he was the chief conductor and artistic director of the Latvian National Symphony Orchestra. He has given concerts with the Latvian Symphony Orchestra in famous concert halls around Europe and participated many international festivals – Concertgebouw, Fêtes Musicales en Touraine, Chichester Festivities, Festival Costa do Estoril etc. In 1995-2002, he was the musical director and chief conductor of the Estonian National Opera. Since 2004 he works with the Uppsala Chamber Orchestra as artistic director and chief conductor and since September 2011 he is the Vanemuine Theatre musical director and chief conductor. He has conducted concerts all over Europe and the US (with the Detroit Symphony Orchestra, the Moscow Philharmonic Orchestra, the Equador National Symphony Orchestra, the Swedish Radio Symphony Orchestra, the Stockholm Royal Philharmonic, the Göteborg Symphony Orchestra, the Malmö Symphony Orchestra etc). International opera productions: Rossini's „The Italian Girl in Algiers“, Verdi's „Il trovatore“, Strauss' „The Bat in Finland“, Puccini's „Suor Angelica“ and „Gianni Schicchi“ in Sweden, Dargomyshki's „Mermaid“ in the Wexford festival in Ireland, Bizet's „Carmen“ in Belgium and Cyprus, Puccini's „La Bohème“ in the Swedish Royal Opera, Verdi's „Rigoletto“ in the Malmö Opera and Finnish National Opera, Reinvere's „Purge“ and Massenet's „Thaïs“ in Finnish National Opera, Mussorgsky's „Boris Godunov“ in the Nantes Opera, with the Moscow „Helikon“ opera in the Salzburg Festspielhaus and Champs-Élysées Theatre in Paris.

In the Estonian National Opera: Puccini's „La Bohème“, „Suor Angelica“, Mozart's „The Marriage of Figaro“, Verdi's „Nabucco“, „La traviata“, „Don Carlo“ and „Ernani“, Bizet' „Carmen“, Dargomyshki's „Mermaid“, Nicolai's „The Merry Wives of Windsor“, Strauss' „Viennese Blood“, „The Bat“, „A Night in Venice“, Lehar's

„Merry Widow“, Tamberg’s „Cyrano de Bergerac“, Tubin’s „Womble“ Kangro’s „Heart“, R. Strauss’ „Salomé“, Mussorgsky’s „Boris Godunov“, Eespere’s „Gourmand“ etc.

Has staged at Vanemuine: Verdi’s “Troubadour”, Massenet’s „Werther“, Lehár’s “Merry Widow” and Tchaikovsky’s „Onegin“, Tauno Aints’s “Rehepapp”, Eduard Tubin’s “The Parson of Reigi”, Bizet’s “Carmen”, Donizetti’s “Lucia di Lammermoor”. Paul Mägi is a renowned jazz violinist who has performed in festivals in Hungary, Bulgaria, Cuba, Finland, Germany, Ireland, England, the USA etc. He has performed together with the BBC and the Boston Symphony Orchestra.

Paul Mägi is professor of orchestra conducting in the Estonian Academy of Music and Theatre and guest professor in the Royal College of Music, Stockholm In 2013 he was elected to the Royal Swedish Music Academy.

Taavi Kull on alates 2014. aastast Vanemuise teatri dirigent. Lõpetas 2004 Tallinna Muusikakeskkooli, kus õppis klaverit ning koorijuhtimist. Järgnesid õpingud Eesti Muusika – ja Teatriakadeemias koori – ning orkestridirigeerimise erialal prof Toomas Kapteni ja prof Paul Mägi juhendamisel. 2010 astus Taavi Kull Stockholmi Kuningliku Muusikakõrgkooli magistrantuuri, õpetajateks prof Daniel Harding ja prof Cecilia Rydinger-Alin. Taavi on osalenud Neeme ja Paavo Järvi meistrikursustel samuti Roland Zollmanni, Lutz Köhleri ja Paul Mägi meistriklassides. Ta on juhatanud selliseid orkestreid nagu Norrlands Operan SO, Gävle SO, Dalarna Sinfonietta, Västeros Sinfonietta, Norrköpping SO, 2015. aasta kevadel debüteeris Taavi Kull Eesti Muusikapäevade raames Eesti Riikliku Sümfooniaorkestri ees. Taavi on osalenud dirigendi assistendina ooperite „Wozzeck“, „La Bohème“, „Peter Grimes“ ja „Carmen“ (Vanemuine 2015) väljatoomisel. Vanemuises on olnud muusikajuhi assistent ja dirigeerinud oopereid „Rehepapp“ (2013), „Reigi õpetaja“ (2014), “Lucia di Lammermoor” ning “Jevgeni Onegin”, operetikava „Õhtu Straussiga“, lastemuusikale „Detektiiv Lotte“, „Lotte Unenäomaailmas“ ja „Nukitsamees“; muusikajuhina välja toonud operetikava „Õhtu Kalmaniga“ (2015) ja Mozarti „Teatridirektori“ ning Rimski-Korsakovi „Mozarti ja Salieri“. On olnud ooperi „La traviata“ ning mitmete kammerooperite muusikajuht, nende hulgas Berliinis esietendunud Age Veeroosi „Grid“ ning Muusika -ja Teatriakadeemia kaasaegse ooperi projekti „Korduma kippuvad küsimused“.

Taavi Kull graduated from Tallinn Music School in 2004, where he studied piano and conducting. He continued his studies at the Estonian Academy of Music and Theatre in the department of choral and orchestral conducting. In 2010 he started his Master’s studies at the Royal College of Music in Stockholm. He has taken part in the master classes of Neeme Järvi, Paavo Järvi and Paul Mägi. He has conducted such orchestras as the Norrlands Operan SO, Gävle SO, Dalarna Sinfonietta, Västeros Sinfonietta, Norrköpping SO and the Estonian National Symphony Orchestra and participated as a conductor’s assistant in the staging of the operas *Wozzeck*, *La Bohème*, *Peter Grimes*, *Carmen* (Vanemuine). He conducted operas *Eugene Onegin*, *Parson of Reigi*, *Rehepapp* and *Lucia di Lammermoor*. As a conductor he has taken part in the staging of *La traviata* and several chamber operas, including Age Veeroos’ chamber opera *Grid*, which premiered in Berlin. He staged the operetta evening *An Evening with Kálmán* (Fabrice Gibert, 2015) and Mozart’s *The Impresario* and Rimsky-Korsakof’s *Mozart and Salieri* at the Vanemuine (Jaan Willem Sibul, 2016).

Taago Tubin on lõpetanud Viljandi Kultuuriakadeemia (endise kultuurikolledži) teatrikateedri 1994, täiendanud ennast Eesti Humanitaarinstituudi teatriõppetooli juures ja läbinud magistratuuri lavastaja erialal EMTA Lavakunstikoolis 2008. Alates 2008. aastast Ugala teatri koosseisuline lavastaja ja 2011. aastast Viljandi kultuuriakadeemia etenduskunstide osakonna lektor. Lavastanud peamiselt kaasaegset dramaturgiat, nii kodu- kui välismaist, ja teinud lavastuste muusikalisi kujundusi erinevates Eesti teatrites. Olulisemaid lavastusi: Duncan Macmillan „Kopsud“ (Endla Teater 2016), David Mamet „Oleanna“ (Ugala Teater 2015), Mihkel Seeder „Vaga vend Vahindra“ (MTÜ R.A.A.A.M 2014), R.W. Fassbinder „Hirm sööb hinge seest“ (Ugala Teater 2014), Martin Albus „Arioso“ (Ugala Teater 2013), Jan Kaus/Märt-Matis Lill „Armastajad ja elupõletajad“ (Corelli Music 2011), Sofi Oksanen/Taago Tubin „Puhastus“ (seeriakuuldemäng viies osas; ERR Raadioteater 2011), Lotta Lotass „Kogujad“ (Ugala ja MTÜ Kultuuritsehh 2009), Jussi Kylätasku „Runar & Kyllikki“ (Ugala Teater 2007), Madis Kõiv „Castrozza“ (Võru Teatriateljee 2007), Conor McPherson „Kiirgav linn“ (Eesti Draamateater 2006), Katja Krohn „Suur kuri hunt“ (Vanemuine 2005), Andrus Kivirähk „Helesinine vagun“ (Ugala 2003), Madis Kõiv/Taago Tubin „Ennola“ (Võru Teatriateljee 2003), Andrus Kivirähk/Taago Tubin „Rehepapp“ (Võru Teatriateljee 2001).

Taago Tubin graduated from the Department of Theatre at the Viljandi Culture Academy (former Culture College) in 1994, continued his education in the Department of Theatre at the Estonian Institute for Humanities and acquired his master’s degree in stage direction from the Drama School at the Estonian Academy of Music and Theatre in 2008. He has worked as a stage director at the Ugala Theatre since 2008 and as lecturer at the Department of Performing Arts at the Viljandi Culture Academy since 2011. He has mostly directed contemporary drama from Estonia and abroad, and performed sound design for production in various Estonian theatres. Most important productions: Duncan Macmillan *Lungs* (Endla Theatre 2016), David Mamet *Oleanna* (Ugala Theatre 2015), Mihkel Seeder *The Holy Brother Vahindra* (MTÜ R.A.A.A.M 2014), R.W. Fassbinder *Fear Eats the Soul* (Ugala Theatre 2014), Martin Albus *Arioso* (Ugala Theatre 2013), Jan Kaus/Märt-Matis Lill *The Lovers and the Rogues* (Corelli Music 2011), Sofi Oksanen/Taago Tubin *Purge* (five-episode serial audioplay in Estonian National Broadcasting 2011), Lotta Lotass *The Hoarders* (Ugala and MTÜ Kultuuritsehh 2009), Jussi Kylätasku *Runar & Kyllikki* (Ugala Theatre 2007), Madis Kõiv *Castrozza* (Võru Teatriateljee 2007), Conor McPherson *Shining City* (Estonian Drama Theatre 2006), Katja Krohn *The Big Bad Wolf* (Vanemuine 2005), Andrus Kivirähk *The Light Blue Wagon* (Ugala 2003), Madis Kõiv/Taago Tubin *Ennola* (Võru Theatre Atelier 2003), Andrus Kivirähk/Taago Tubin *The Barnpriest* (Võru Theatre Atelier 2001).

PIRJO JONAS JA SIGRID MUTSO

Liisa Soolepp on 2008. aastal lõpetanud Tartu Kõrgema Kunstikooli tekstiiliosakonna ja töötab kudumidisainerina ning vabakutselise lavastuskunstnikuna. Ta on olnud kunstnikuks rohkem kui kahekümnele teatriprojektile erinevates Eesti teatrites. Olulisemate töödena võib välja tuua: „Sätendav pimedus“ (Ugala teater 2017), „Kopsud“ (Endla teater 2016), „Vereliin“ (Ugala teater, 2015), „Äärelinna bluu“ (Ugala teater, 2015), „Vaga Vend Vahindra“ (MTÜ R.A.A.A.M, 2014), „Armunud kastis“ (Vanemuine, 2013), „Õõhaigur“ (Ugala teater, 2012), „Tappa laulurästast“ (Vanemuine, 2012), „Vargamäe varjus“ (A.H. Tammsaare majamuuseum)

Liisa Soolepp graduated from the Textile Department of the Tartu Art College in 2008 and works as a knitwear designer and freelance production designer. She has been the production designer for more than twenty theatre projects in various Estonian theatres. Her most important work includes: *Shining Darkness* (Ugala Theatre 2017), *Lungs* (Endla Theatre 2016), *Bloodline* (Ugala Theatre, 2015), *Parlour Song* (Ugala Theatre, 2015), *The Holy Brother Vahindra* (MTÜ R.A.A.A.M, 2014), *Lovers in a Box* (Vanemuine, 2013), *The Night Heron* (Ugala Theatre, 2012), *To Kill a Mockingbird* (Vanemuine, 2012), *In the Shade of Vargamäe* (A.H. Tammsaare House Museum).

Jane Savolainen lõpetas Tallinna Pedagoogikaülikooli koreograafina, alates aastast 2000 Vanemuise teatri balletiartist ja koreograaf-lavastaja. Lisaks tantsulavastustele osalenud operi-, opereti-, muusikali- ja sõnalavastustes, teinud liikumisi draamalavastustele. Lavastused Vanemuises: „Bamby“ (2001), „This is a small step for a man...“ (2003), „Nixon“ (2006), „Vanamees ja meri“ (2010), „Meister ja Margarita“ (2015)

Jane Savolainen graduated as a choreographer from the Tallinn University of Educational Science and has worked as a ballet dancer, choreographer and state director in Vanemuine since 2000. In addition to dance productions, he has participated in opera, operetta, musical and drama productions, and designed the movement for drama productions. Productions in Vanemuine: „Bamby“ (2001), „This Is a Small Step for a Man...“ (2003), „Nixon“ (2006), „The Old Man and the Sea“ (2010), „The Master and Margarita“ (2015).

Margus Vaigur lõpetas Viljandi Kultuurikolledži valguskujunduse eriala 2003. Aastail 1994-2002 töötas ta Viljandi Draamateatris Ugala valgusmeistrina ning aastast 2002 on ta Pärnu teater Endla valgusala juht. Vaigur on tunnustatud valguskunstnik, kes teinud silmapaistvat tööd nii Eesti teatrites kui välisriikides. Valguskujundusi: „Ekke Moor“ (Gailit, Palu), „Raimund“ (Palu), „Suudle mind, Kate!“ (Porter, Kuningas), „Mis värvi on vabadus“ (Unt, Palu), „Nagu poisid vihma käes“ (Ashilevi, Noormets), „Väike Illimar“ (Tuglas, Palu), „Liblikas ja peegel“ (Kaplinski, Kalmet), Tšehhovi „Kajakas“ (Noormets), Gogol/Palu „Revident“ (Palu), Palu „Raimonds“ (Palu), Ristikivi/Kasterpalu „Hingede öö“ (Kasterpalu), Verdi „Attila“ (Saaremäe), Shakespeare/Noormets „Hamlet Anderson“ (Noormets), Maeterlink „Sinilind“ (Normet), Rimski – Korsakov „Tsaari mõrsja“ (Kask), Kivastik „Vares“ (Komissarov), „Sebastian“ (Waugh, Rohumaa, Tallinna Linnateater), „Georg“ (Vadi, Vaarik, Smithbridge Productions, Tallinna Linnahall), „Must munk“ (Nordgren, Heikinheimo, Vaasa Ooper, Soome), „Via Crucis 2006“ (Heikinheimo, Helsingi, Soome), „Via Crucis 2007“ (Heikinheimo, Helsingi, Soome) W. Shakespeare, „Kaheteistkümnnes öö“ (Lepik, Valmiera Draamateater, Läti) Aints/Tungal „Aeg armastada“ (Tommingas, Birgitta Festival 2009), Tamberg „Joanna Tentata“ (Kask, Birgitta Festival 2010), Aints / Tommingas „Mowgli“ (Tommingas Teater Vanemuine), Myllyaho „Harmoonia“ (Tubin, Vanemuine), Raud „Musta pori näkku“ (Noormets, Vanemuine), Ehala/Tungal „Arabella“ (Kasterpalu, Birgitta Festival 2013), Hodge, „Kollaborandid“ (Karuso, Eesti Draamateater), Linehan „Teed juuakse kell viis“ (Baskin, Eesti Draamateater) jpt.

Margus Vaigur graduated from the Viljandi Culture Academy in 2003 with a specialty in lighting design. He worked as a lighting designer in the Viljandi Drama Theatre from 1994-2002 and has been the head of lighting at the Endla Theatre in Pärnu since 2002. Vaigur is a renowned lighting designer who has performed outstanding work in Estonian and foreign theatres. Lighting designs: *Ekke Moor* (Gailit, Palu), *Raimund* (Palu), *Kiss Me, Kate* (Porter, Kuningas), *What Colour Is Freedom* (Unt, Palu), *Like Boys in the Rain* (Ashilevi, Noormets), *Little Illimar* (Tuglas, Palu), *The Butterfly and the Mirror* (Kaplinski, Kalmet), *The Seagull* Chekhov (Noormets), Gogol/Palu *The Government Inspector* (Palu), Palu *Raimonds* (Palu), Ristikivi/Kasterpalu *The Night of Souls* (Kasterpalu), Verdi *Attila* (Saaremäe), Shakespeare/Noormets *Hamlet Anderson* (Noormets), Maeterlink *The Blue Bird* (Normet), Rimski-Korsakov *The Tsar's Bride* (Kask), Kivastik *Crow* (Komissarov), *Sebastian* (Waugh, Rohumaa, Tallinna Linnateater), *Georg* (Vadi, Vaarik, Smithbridge Productions, Tallinna City Hall), *The Black Monk* (Nordgren, Heikinheimo, Vaasa Opera, Finland), *Via Crucis 2006* (Heikinheimo, Helsinki, Finland), *Via Crucis 2007* (Heikinheimo, Helsinki, Finland) W. Shakespeare, *Twelfth Night* (Lepik, Valmiera Drama Theatre, Latvia) Aints/Tungal *A Time to Love* (Tommingas, Birgitta Festival 2009), Tamberg *Joanna Tentata* (Kask, Birgitta Festival 2010), Aints / Tommingas *Mowgli* (Tommingas Teater Vanemuine), Myllyaho *Harmony* (Tubin, Vanemuine), Raud *Black Dirt on Your Face* (Noormets, Vanemuine), Ehala/Tungal *Arabella* (Kasterpalu, Birgitta Festival 2013), Hodge, *Collaborators* (Karuso, Estonian Drama Theatre), Linehan *The Ladykillers* (Baskin, Estonian Drama Theatre) and many more.

In addition to the text written by Jaan Kaus, text from *The Iliad* by Homer, the drama *Andromache* by Euripides, the novel *Journey to the End of the Night* by Louis-Ferdinand Céline, and Estonian folk songs have been used in the libretto. Euripides's text was translated by Anne Lille, Céline's by Heli Allik and *The Iliad* by August Annist. The folks songs were selected and compiled by Märt-Matis Lill.

Into the Fire is about war. Why war – hasn't enough been said and written about it? But maybe the answer lies in the question itself. Whether we want it or not, war is timeless and we simply cannot get around it. Unfortunately, nobody has managed to invent a broader social system where the desires of different social groups or institutions can always coexist in peace. It can be said that Western literature was born from military conflict – that's why Homer's description of the Trojan War is also used in *Into the Fire*.

Above all, we were interested in the psychology of war, its manifestation in individuals and a person's readiness for war. Weapons, whether bombs or computer viruses, are not the only things that war is about. War is made possible by the vision of a reality that doesn't exist and that therefore must be established with violence. The readiness to fight lies in the desire to change the reality, to find a victorious solution to collective discontent.

It is easy to regard war as something thoroughly negative, as we all know how it destroys everything. But there have been times where war has promised, pledged and provided. *The Iliad* also speaks about the two faces of war – the concentration of individuals into a mass, intoxicated by their own force and full of conviction that this force will change the world, as well as weapons cutting into flesh, lives ending. History can be seen as the tension between the idealisation of war and the reality it created. The vitality of the medieval culture of the knights was based on an image of war as a magnificent tournament, where brave gentlemen could test their skills and show their strength and masculinity. This image survived until the World War I, when muddy trenches and anonymous weapons of mass destruction destroyed all romantic visions of armed conflict for good. This is the kind of destruction that *Into the Fire* speaks about. It speaks about *delirium vivens*: the feeling that even the grandest visions are worth nothing in comparison with just being alive, even if there is no way for society to exist without these visions. What it also shows is that war, even if it doesn't destroy the body, can destroy the spirit. Even a victorious war is ghastly, even a fair war is gruesome.

The story of *Into the Fire* is simple. At first, there is discontent that people need to explain and rationalise. Reasons can always be found and there comes a point when they explode as elation. This makes it look like reality can be reshaped by force. Our characters are marched to the front, where reality is ironically turned upside down: the air can drown like water and burn like fire, the fire can bury like the earth, the earth can turn to liquid under the feet. War appears between the audiences like mustard gas in a trench. It penetrates deep into the characters, and not always as physical destruction. Some hear the sounds of war that has countless variations: they can be heard from everywhere, they consume everything, they reach everyone, and they make words insignificant. And yet these war cries and cries for help come from people themselves. War, like every other borderline experience, brings out the beast in people. But maybe it's the beast who sometimes wants to bring out the war in people?

Jan Kaus

Teatrijuht Toomas Peterson

Balletijuht Mare Tommingas

Draamajuht Tiit Palu

Muusikajuht Paul Mägi

Lavameistrid Raido Kits, Veljo Rütli

Aare Kiho, Aigar Kikkas, Jorgen Oras

Dekoratsiooniala Marika Raudam, Mait Sarap

Ain Austa, Terje Kiho, Sirje Kolpakova, Andres Lindok

Innari Toome, Aleksandr Karzubov, Indrek Ots, Mart Raja

Armin Luik, Leenamari Pirn, Katrin Nigumann, Tarvo Vassil

Kostüümiala Ivika Jõesaar, Irina Medvedeva, Ruth Rehme-Rähni

Küllu Kukk, Edith Ütt, Olga Vilgats, Riin Palumets, Ivi Vels, Heli Kruuse

Luule Luht, Tia Nuka, Kaire Arujõe, Valentina Kalvik, Inkeri Orasmaa

Daisy Tiikoja, Elli Nöps, Anneli Vassar, Natalja Malinen, Marit Reinmets

Juta Reben, Hillar Kaag, Toomas Vihermäe, Malle Värno, Henn Laidvee

Rekvisiitorid Liina Martoja, Ave Liivamägi, Kaie Uustal, Kadri Kaur

Riieturiid Anu Kõiv, Eva Kõiv, Maris Plado, Kadri Kangur

Grimm ja soengud Mare Kuul, Olga Belokon, Janika Kolju, Viktoria Rüster

Valgustajad Jaanus Moor, Madis Fuchs, Andres Sarv

Heli Indrek Asukül, Andres Tirmaste

Video Andreas Kangur

Kava kujundanud Katrin Kelpman

Kava koostanud Kai Rohejärv

Fotod proovidest Maris Savik

Täname Humana Sorteerimiskeskus OÜ — Pille-Riin Piibeleht

Viljandi Sõbralt Sõbrale pood — Gitta Nazarova

Konverentsi- ja peokeskus

seminaridest pidulike bankettideni

Hotell linna südames

205 mugavat tuba, suurepärase vaade ja rahulik miljöö

Restoran vaatega Emajõe

Toiduelamused buffeest galaõhtusöögini

Spa

Suur valik massaaže, spa- ja iluhoolduseid

Innovation
that excites

UUS NISSAN PULSAR

UUS AUTO, UUS KOGE MUS. TÄIUSLIK KAASLANE.

UUS NISSAN PULSAR

See on nii seest kui väljast dūnaamiline auto. Kõige ruumikam salong oma klassis ja palju uuenduslikku varustust teevad perega reisimise väga mugavaks. Vaikne ja kergesti manööverdatav Nissan PULSAR on sinu jaoks nagu loodud.

**NÜÜD EI TASU VÄHEMAGA LEPPIDA.
UUS NISSAN PULSAR PANEB SUL PULSI LÖÖMA.**

BRONEERI PROOVISÕIT JUBA TÄNA!

autospirit

Autospirit Tartu OÜ

Turu 47, Tartu
tel 734 1422
www.autospirit.ee

NISSANI OMANIK, LIITUGE
BOONUSPROGRAMMIGA!

YOU+ NISSAN

KASULIK SULLE JA SINU AUTOLE NISSAN.EE/YOU+

Piltidel on illustreeriv tähendus. Nissan Pulsari keskmine kütusekulu on 3,6 – 5,1 l/100 km, CO₂ emissioon 94 – 119 g/km.

ALTIA
— EESTI —
Eristatoks hetkeleiks

LARSEN

— COGNAC —

TÕELISE
SEIKLEJA VALIK

PRODUIT DE
FRANCE

www.cognac-larsen.fr

TÄHELEPANU! TEGEMIST ON ALKOHOOLIGA. ALKOHOL VÕIB KAHJUSTADA TEIE TERVIST.

Tere tulemast Vanemuise teatrisse!

Uued hooajal 2016/2017

Põlenud mägi **Don Juan**

Mamma Mia! Laineid murdes

Tulleminek **Ninasarvik**

Hedda Gabler Suluseis

Mozart ja Salieri / Teatridirektor

Perekond Linden

Crossroads / Step Into the Light

Emakeelne kultuur on hindamatu väärtus.

30. detsembril 2006 asutasime Vanemuise Fondi, et hoida ja toetada Eesti teatrikunsti.
Lubame hea seista fondi käekäigu eest

Olga Aasav, Kalev Kase, Mart Avarmaa, Tartu linn

Vanemuise Fond on loodud teatri töötajate erialase arengu ja koolituse toetuseks.
Fondi on võimalik teha annetusi:

SA Tartu Kultuurkapital / SEB pank 10102052050006 / Sampo Pank 334408570002
Märksõna: VANEMUISE FOND

Vanemuise fond tänab:

Olga Aasavit, Andrus Ansipit, Mart Avarmaad,
Alar Kroodot, Kalev Kaset, Mati Kermast, Eero Timmermanni,
Tartu linna, Vanemuise advendikontserdil annetajaid.

Aasta toetaja

kinema

Aasta toetaja

LARSEN
COGNAC

Ametlik autopartner

autospirit

Ametlik hotellipartner Tartus

DORPAT
HOTELL

Ametlik hotellipartner Tartus

LONDON
HOTELL

Ametlik hotellipartner Tallinnas

park inn
Central Tallinn

Tartu
heade mõtete linn

GIGA

KUKU

Postimees

KULTUURIMINISTEERIUM

AITAN LAPSI

AITAN LAPSI

AS GIGA on Vanemuise Sümfooniaorkestri Kassitoome tasuta suvekontserdi peasponsor.

vanemuine.ee